

Embedsmænd i mediemøllen?

Er der noget nyt under opsejling i pressens behandling af danske embedsmænd og offentlige ansatte?

AF ERIK ALBÆK, PROFESSOR I JOURNALISTIK OG STATSKUNDSKAB, CENTER FOR JOURNALISTIK, SYDDANSK UNIVERSITET

Det er ikke daglig kost at se Statsministeriets departementschef løbe spidsrod gennem Christiansborgs gange forfulgt af journalister; at se degraderingen af en navngivet udenrigsministeriel chef omtalt på avisernes forsider; eller i medierne at følge afhøringen af Skatteministeriets departementschef i en kommissionsdomstol.

Det virker voldsomt. Alene antallet af topembedsmænd, der i den seneste tid er havnet i mediemøllen, kan få det til at virke, som om noget nyt er på færde. Det er der måske også. Men selv om journalister normalt retter fokus på politikere og ikke embedsmænd, bør man huske på, at embedsmænd undertiden også tidligere havnede i mediernes søgelys, når der blev nedsat kommissionsdomstole eller foretaget tjenestemandundersøgelser. Så måske, måske ikke er der noget nyt under opsejling.

Forholdet mellem embedsmænd og journalister er ikke noget, der har været genstand for stor forskningsmæssig interesse. Det har forholdet mellem journalister og politikere og mellem journalister og de særlige politiske rådgivere, spindoktorerne, men ikke forholdet mellem journalister og embedsmænd som sådan. Derfor ved vi ikke så meget om (udviklingen i) pressens behandling af danske embedsmænd og andre offentligt ansatte, men flere typer af forandringer kunne

» ... men flere typer af forandringer kunne tyde på, at der er ved at ske noget, uden at vi ved præcist hvad og hvor meget.

tyde på, at der er ved at ske noget, uden at vi ved præcist hvad og hvor meget.

For det første kan en række ændringer i det politiske system have ført til, at mediernes søgelys i stigende grad rettes på offentligt ansatte snarere end deres politisk udpegede chefer – ministre på det centraladministrative og borgmestre og udvalgsformænd på det

» ... Helt parallelt hermed har danske journalister rettet deres kritiske vagthundsblæk mod administrationen af lovgivningen – undertiden, måske ofte, i samspil med oppositionspolitikere.

lokalpolitiske niveau. I løbet af 1960'erne greb staten fortsat bredere og dybere ind i samfundslivet. Det blev umuligt for Folketinget at lovgive specifikt om hvert enkelt forhold, man valgte at gribe ind i. Derfor overgik Tinget til i stigende grad at benytte rammelovgivning, som senere udfyldes og implementeres af embedsværket.

I forlængelse heraf påtog Folketinget sig en kontrollerende rolle og tilpassede sig institutionelt ved at udskifte ad hoc udvalg med stående udvalg, som matcher regeringens ministerier. Udvalgene tager sig ikke alene som tidligere af pågående lovgivningsarbejde, men overvåger også administrationen af gældende lovgivning. Helt parallelt hermed har danske journalister rettet deres kritiske vagthundsblæk mod administrationen af lovgivningen – undertiden, måske ofte, i samspil med oppositionspolitikere, der politisk ser en

» ... medierne vinkler historier, så de har størst chance for at fange potentielle kunders opmærksomhed: som konflikt, skandale og politisk spil, og at der gerne sættes ansigter på skurke, helte og ofre.

interesse i, at medierne retter kritisk fokus på forhold, som den siddende regering har det politiske ansvar for.

Det kan hurtigt føre til, at embedsmænd eller andre offentligt ansatte, som er sat til at forvalte lovgivningen, kommer i mediernes søgelys. Det kan dreje sig om den socialrådgiver, som har været ansvarlig for kommunens tilsyn med en dysfunktionel familie; om den ansvarlige leder for det plejehjem, på hvilket et skjult kamera har afsløret omsorgssvigt og misrøgt af ældre; eller embedsmanden, der har med en juridisk tvivlsom begrundelse har afvist unge, statsløse palæstinenseres ansøgning om statsborgerskab.

Også medierne har undergået en udvikling, som kan have ført til et øget fokus på offentligt ansatte. Hvor pressen frem til 1960'erne var tæt knyttet til de politiske partier og i betydelig grad var talerør for disse, begyndte den i stedet at henvende sig til offentlighedens borgere. I dag har en udstrakt konkurrence og kommerialisering ført til, at journalistikken i højere grad henvender sig til købevillige kunder. Det har betydet, at samfundet underlægger sig en medielogik, det vil sige fremelsker en adfærd hos politiske aktører, der giver størst mulig chance for at opnå positiv og undgå negativ medieeksponering.

Det har også betydet, at medierne vinkler historier, så de har størst chance for at fange potentielle kunders opmærksomhed: som konflikt, skandale og politisk spil, og at der gerne sættes ansigter på skurke, helte og ofre. Her kommer offentligt ansatte let i klemme, for det er for det første journalistisk nemmere at fortælle den negative historie om den iskolde bureaukrat, der afviser en ansøgning om ekstra timer til lektiehjælp til en ordblind elev, end det er at skrive historien om de mange embedsmænd, der imødekommer borgernes ansøgninger. Og for det andet bliver historien journalistisk mere saftig, når der sættes navn på skurken.

Denne medialisering af det politiske liv har endvidere ført til, at politikere har behov for

sparring med hensyn til, hvordan de bedst muligt agerer i den hurtigt og evigt kværnende mediemølle. Hvor politikere tidligere kunne kommunikere ufiltreret til deres temmelig stabile vælgere gennem partipressen, skal de i dag kommunikere til et fortsat mere volatilt vælgerkorps gennem kritiske massemedier og på disses betingelser. Derfor er det ikke nok at have en gedigen politik på hylden. Politikken skal også indpakkes, så den bliver lækker i vælgernes øjne. Derfor sparres der om, hvordan politikerne bedst kan kommunikere deres politik, så chancerne øges for, at medierne vælger at benytte deres og ikke deres modstanderes vinkling på en given sag. Med andre ord: Politikken skal spinnes.

Derfor er det blevet almindeligt at ansætte særlige politiske rådgivere – spindoktorer. Men flere sager tyder på, at også almindelige embedsmænd trækkes ind i denne rådgivning. Eller at de selv lader sig trække ind i et forsøg på at beskytte 'deres' minister – så langt, at de bevæger sig ud over lovens kant. Derfor bliver det også helt naturligt for journalister, der som kritiske vagthunde er sat til at vogte magten, ikke kun at rette fokus på de politisk ansvarlige politikere, men også de embedsmænd, der hjælper disse med at få eller bevare magten. Dette forstærkes, for så vidt politikere vælger at lade forhold granske af en undersøgelsesdomstol i stedet for selv at placere et politisk ansvar: Det bringer automatisk embedsmænd i mediernes søgelys med navns nævnelse.

En fortsat bedre uddannet og dermed mere kritisk befolkning medvirker til, at offentlige myndigheder og ansatte ikke har samme autoritet som tidligere: Borgerne tager ikke automatisk offentlige beslutninger for gode varer. Det uanset, om det er den undervisning, ens barn får i folkeskolen, eller den afgørelse, myndighederne har truffet i forbindelse med støj fra det københavnske Metro-byggeriet. Er borgerne utilfredse med det offentliges service eller afgørelser, ved de, at de kan benytte medierne til at skabe opmærksomhed om deres sag.

Hertil skal lægges den teknologiske udvikling. Den bevirker for det første, at borgere og pressen selv kan producere dokumentation for embedsmænds og andre offentligt ansattes adfærd: Borgere, der optager telefonsamtalen med embedsmanden; tilskuerne, der fotograferer eller filmer politiets fremfærd mod demonstranter; eller journalister, der med skjult kamera afslører misrøgt på plejehjem.

For det andet kan whistleblowers teknisk let videregive fortroligt materiale til pressen – i form af eksempelvis forsvarets billeder af danske soldater i krig eller wikileaks. For det tredje kan såvel borgere som journalister – undertiden i samarbejde – indsamle og analysere de kolossale mængder af data der, findes på www – det, der blandt journalister kaldes 'Big Data' – og analysere sig frem til problematiske forhold i myndigheders ageren.

Alt i alt tyder disse forskellige, men sammenhængende samfundsændringer på, at embedsmænd og andre offentligt ansatte – heldigvis! – kigges mere efter i sømmene af kritiske borgere og journalister, end tilfældet var tidligere. Og dermed lever de også et mere udsat professionelt liv end tidligere. Forskningsmæssigt ved vi imidlertid ikke noget præcist om karakteren og omfanget af forholdet mellem embedsmænd og journalister.

Udviklingen bør dog ikke overdramatiseres. Den politiske journalistik har primært fokus rettet på samfundets magtfulde aktører. Derfor er politikere og spindoktorer ofte i mediernes søgelys, og disse og journalister bytter løbende information og tjenester. Det gør embedsmænd og journalister ikke på

samme (intense) måde. Den enkelte embedsmand betragtes af journalister typisk ikke som en magtfuld eller interessant kilde, og den langt overvejende del af danske embedsmænd er sjældent, hvis overhovedet, i deres professionelle virke i kontakt med journalister.

Det kan ske, at en konkret sag vækker borgernes eller mediernes interesse, og at en embedsmand i den forbindelse kommer i kontakt med journalister, ja, ligefrem omtales i medierne. Men det hører stadig til sjældenhederne. Også når det drejer sig om topembedsmænd, selv om der måske kan spores en tendens til, at politikere forsøger at tøre en sag af på deres embedsmænd i stedet for selv at tage skaldet. ■

» Er borgerne utilfredse med det offentliges service eller afgørelser, ved de, at de kan benytte medierne til at skabe opmærksomhed om deres sag.